

מסמך רקע בנושא :

קו העוני ונתוני עוני בישראל

מוגש לחה"כ רשף חן

כתיבה : ריטה ינקילוביץ', עובדת מחקר ומידע
ליווי מקצועי ואישור : מוחמד סייד-אחמד, מנהל המחלקה
הכלכלית
עריכה לשונית : מערכת "דברי הכנסת"

י"ג בניסן תשס"ג
15 באפריל 2003

מטרת המסמך

מסמך זה יגדיר בתמציתיות מונחים הקשורים במדידת העוני בכלל ובקו העוני בפרט ויצג נתונים וממצאים הקשורים בעוני בישראל.

1. מדידת עוני

יש שלוש גישות למדידת העוני:

1. הגישה היחסית: "על-פי הגישה היחסית (הנהוגה בישראל), עוני הוא תופעה של מצוקה יחסית, שיש להעריכה בזיקה לרמת החיים הטיפוסית לחברה: משפחה נחשבת ענייה לא כאשר אין ביכולתה לרכוש סל מוצרים בסיסי כלשהו הדרוש לקיומה, אלא כאשר תנאי חייה ירודים במידה ניכרת מתנאי החיים האופייניים לחברה כולה"¹.
2. הגישה המוחלטת: על-פי גישה זו משפחה נחשבת ענייה אם אין ביכולתה לרכוש סל מוצרים בסיסי שנחשב למינימום הדרוש לקיומה של המשפחה. שיטה זו של קביעת סל מצרכים בסיסי אינה רגישה לפערי ההכנסות במשק.
3. הגישה הסובייקטיבית: על-פי גישה זו עוני הוא תפיסה סובייקטיבית של חוסר יכולת לחיות ברמת חיים סבירה, הנקבעת על-פי הערכתו של משק הבית. הערכת ההכנסה המינימלית נעשית במשקי הבית ועל-פי תפיסתם הסובייקטיבית למצבם ביחס לסביבה הכלכלית-חברתית שלהם.

2. קו העוני

קו העוני מוגדר בישראל כרמת ההכנסה השווה ל- 50% מההכנסה הפנויה החציונית (הגדרה זו מקובלת ברוב מדינות העולם)². על-פי הגדרה זו עלייה בהכנסה הכללית במשק משמעותה עלייה בקו העוני³.

¹ מתוך מרכז מחקר ומידע של הכנסת, עוני ואי-שוויון בחלוקת ההכנסות – תמונת מצב, מוחמד סייד-אחמד ודרי' יעקב ורשבסקי, אוקטובר 2001.

² ההכנסה הפנויה החציונית היא רמת ההכנסה אשר ל- 50% מהמשפחות יש הכנסה שווה לה או פחותה ממנה, ול- 50% האחרים יש הכנסה גבוהה ממנה.

³ ראה הערה 1.

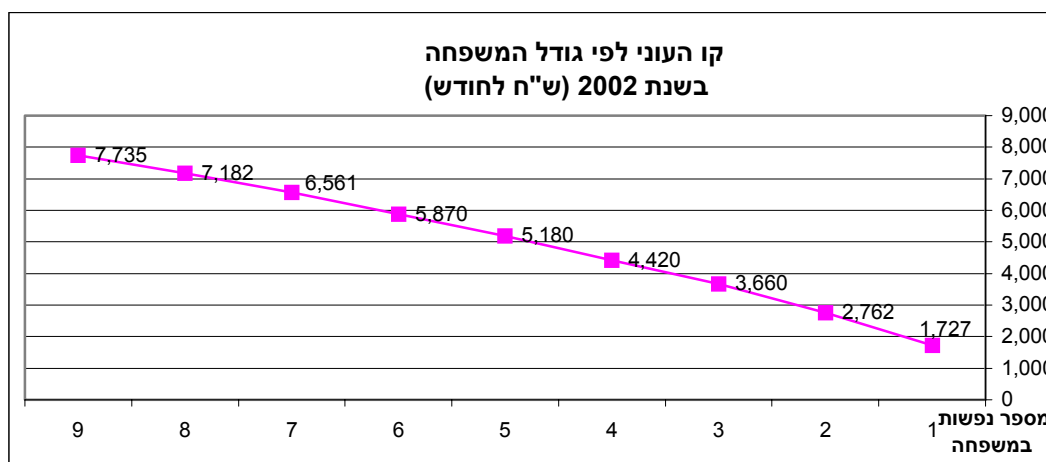
להלן נתונים על העוני שפורסמו בדוח העוני האחרון של הביטוח הלאומי לשנת 2001 :

קו העוני לפי גודל המשפחה

מספר הנפשות במשפחה	כאחוז מהשכר הממוצע	ממוצע לתקופת סקר הכנסות 2001 (ש"ח לחודש)	אומדן 2002 (ש"ח לחודש)
1	24.4	1,730	1,727
2	39.0	2,768	2,762
3	51.7	3,667	3,660
4	62.5	4,428	4,420
5	73.2	5,189	5,180
6	83.0	5,881	5,870
7	92.7	6,573	6,561
8	101.5	7,196	7,182
9	109.3	7,749	7,735

ההנחה הבסיסית היא שההכנסה הנוספת הדרושה לקיום המשפחה פוחתת עם הגידול במספר הנפשות.

להלן תרשים המציג את קו העוני לשנת 2002 על-פי מספר הנפשות.

2. ממדי העוני

תמונת העוני המצטיירת מהלוח שלהלן מעידה על המשך העלייה בממדי העוני לפי ההכנסה הכלכלית, אך על יציבות בממדי העוני לפי ההכנסה הפנויה.⁴ ב-2001 הגיע מספר המשפחות העניות לכ-319,000. מספר הנפשות במשפחות העניות היה 1,169,000, ובהם כ-531,000 ילדים.

מספר המשפחות, הנפשות והילדים החיים מתחת לקו העוני 2001-1999			
שנה	לפני תשלומי העברה ומסים	לאחר תשלומי העברה	לאחר תשלומי העברה ומסים
<u>1999</u>			
משפחות	536,000	254,000	299,700
נפשות	1,706,700	884,200	1,059,100
ילדים	660,600	389,400	466,500
<u>2000</u>			
משפחות	560,000	254,700	305,400
נפשות	1,781,200	892,400	1,088,100
ילדים	683,100	392,200	481,100
<u>2001</u>			
משפחות	606,600	258,300	318,900
נפשות	1,937,900	967,000	1,169,000
ילדים	759,500	455,100	530,700

מדד תחולת העוני

מדד תחולת העוני⁵ מציג את היקף העוני במונחים של שיעור המשפחות (וכן הילדים והנפשות) העניות בכלל האוכלוסייה או באוכלוסייה מסוימת. משפחה נחשבת ענייה כאשר הכנסתה הפנויה נופלת מקו העוני.

בשנת 2001 עמד מדד תחולת העוני על 38.5% (ראה לוח להלן) לפני תשלומי העברה ומסים ועל 26.9% לאחר תשלומי העברה ומסים. מדד זה עלה בשנים האחרונות: ב-1999 נאמדה תחולת העוני לפני תשלומי העברה ומסים ב-35.3% ולאחר תשלומי העברה ומסים ב-24.9%.

⁴ **הכנסה הכלכלית** היא הכנסה מעבודה, מהון ומפנסיה, לפני תשלומי העברה ומסים ישירים, **ההכנסה הפנויה** היא הכנסה בניכוי מסים ישירים.

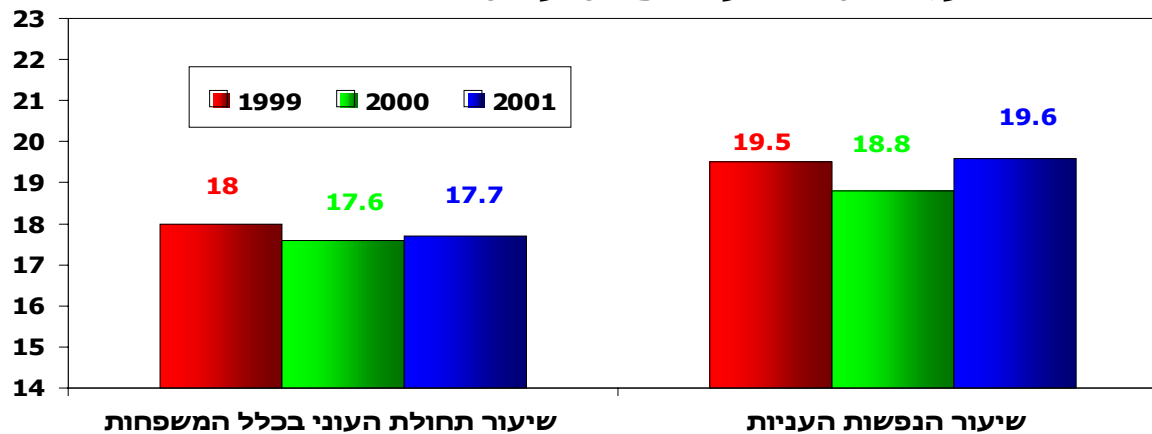
⁵ יש מדד נוסף – **מדד פער העוני** – המשקף את עומק העוני. פער העוני של משפחה ענייה הוא ההפרש בין קו העוני (המתאים לגודלה) לבין הכנסתה בפועל. אפשר לתקן את מדד פער העוני ולהגדירו כיחס – יחס פער העוני בין פער העוני הממוצע למשפחה ענייה לבין קו העוני.

תוחלת העוני בקרב משפחות, נפשות וילדים, 2001-1999 (אחוזים)

שיעור הירידה				
לתלמי העברה ומסים	לאחר תשלומי העברה ומסים	לאחר תשלומי העברה	לפני תשלומי העברה ומסים	
1999				
44.2	17.8	15.1	31.9	משפחות
38.0	18.8	15.7	30.3	נפשות
29.5	24.9	20.8	35.3	ילדים
2000				
45.3	17.6	14.7	32.2	משפחות
39.0	18.8	15.4	30.8	נפשות
29.4	25.2	20.5	35.7	ילדים
2001				
47.4	17.7	14.3	33.7	משפחות
39.7	19.6	16.3	32.6	נפשות
30.1	26.9	23.1	38.5	ילדים

תוחלת העוני בכלל האוכלוסייה אחוזים לאחר תשלומי העברה ומסים (הכנסה פנויה)

ממצאים: יש עלייה מתונה בשיעור הנפשות העניות.

מקור: דוח העוני לשנת 2001, המוסד לביטוח לאומי